

HKS 20 Sahasaaret

Suojelu- ja rauhoituspäätökset

Sahasaarilla ei ole luonnonsuojelualueita. Saaria sivuaa itäpuolelta Porvoonjoen suiston – Stensbölen Natura 2000 -alue ja länsipuolelta Haikkoonselän kansainvälisesti tärkeä lintualue, IBA-alue (Important Bird Area). Ne ovat linnuston kannalta merkittäviä alueita. Porvoon höyrystysalan sijaintipaikka on maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö.

Maanomistus

Alue on kaupungin omistuksessa.

Natura-alueen luontotyytit

Historia

Hamarin edustalle Kaunissaareen perustettiin lastauspaikka vuonna 1863. Porvoonlainen August Eklöf oli Suomen ensimmäisiä saha-alan yrittäjiä. Hän perusti vuonna 1870 Kaunissaarelle Porvoon höyrystysalan. Kun saha paloi pahasti vuoden 1890 heinäkuussa, Eklöf matkusti Ruotsiin tutustumaan uusimpiin teknisiin laitteisiin. Hän rakennutti uudistetun ja laajennetun höyrystysalan, josta muodostui yksi Uudenmaan harvoista suursahoista. Saha levittäytyi 1800-luvun lopussa Kaunissaarta ympäröiville saarille. Höyrystysala kasvoi suurteollisuutta, joka leimasi tienoota aina 1900-luvun puoliväliin saakka.

Porvoon Höyrystysala lakkautti toimintansa vuonna 1955. Teollisuusrakennuksia purettiin ja jokin rakennuksista paloi 1960-luvulla, jonka jälkeen Kaunissaaren sahan alue tasattiin. Porvoon maalaiskunta hankki "Sahasaaret" omistukseensa vuonna 1983.

Kuva. Ilmakuva 1950-luvulta näyttää Sahasaarten laajat sahatavaravarastot. Vedessä kelluu laajalla alueella sahattavaksi uitettuja tukkeja. Sillat Mäntysaarelta Kaunissaareen ja Kristenäsiin erottuvat hyvin.

Maiseman kehitys

Kaunissaari, joka tunnetaan nykyään nimellä Sahasaari, oli vuonna 1870 perustetun sahalaitoksen pääsaari. Siellä tapahtui sahatoiminta ja siellä olivat saharakennukset, konttori

ja konttorin puisto sekä kaksi työläiskasarmia ja laajat puutavaravarastot taapeleineen. Sahasaaren maamerkki oli korkea tehdaspiippu. Sahasaaren kylkeen rakennettiin roskapuusta ja mudasta Savisaari. Saarten välille rakennettiin puupaaluilla vahvistettu kanava. Furuholmenilla, Honkasaarella, oli järeämmän puutavaran lautatarha ja kaksi asuinkasarmia. Pohjoispuolella olevaa Pajasaarta käytettiin lautatarhana. Luoto Sahasaaren ja Hamarin välillä oli nimeltään Pikku-Helli ja se toimi koivulaudan kuivatuspaikkana. Pimeällä saha oli mieleenpainuva näky, kun saarilla palavat sadat lamput loivat valoan avoveteen. Savisaarella paloi niin kutsuttu 'Rimahelvetin ikuinen tuli', kun rimoja sahan perustamisesta saakka 1930-luvulle asti.

Kuva Sahasaaren ja Mäntysaaren välillä oli silta.

Sahasaarella asuivat kaikki ne henkilöt, joiden työpanoksesta sahan toiminta riippui. Eklöf siirrätti Karjalan kannakselta hirsirakenteisia työläiskasarmeja asunnoiksi. Edellytys asunnon saamiselle saarilta oli, että oli valmis lähtemään töihin vaikka keskellä yötä jos tarvittiin. Asunnot olivat pieniä, jotkut vain 16 neliömetriä, ja niissä saattoi asua jopa yhdeksänlapsinen perhe. Honkasaaren korkeimmalla kohdalla oli kaksi työväen asuntokasarmia. Myös Kråkönn rannalle Kristenäsiin rakennettiin työväen asuintalo. Työntekijöiden kulkua varten rakennettiin silta Furuholmenin ja Kristenäsin välille.

Sahasaarten ja Hamarin väliä kuljettiin soutamalla. Sotien jälkeen saatiin moottorivenekin. Talvisin kuljettiin jäätä myöten. Jäätienä oli kelluva silta, joka koostui parikymmentä metriä pitkistä laiturinpätkistä. Niitä säilytettiin kesäisin Hamarin rannassa. Syksyllä ennen jäiden tuloa pätkät yhdistettiin kettingillä, ja hinaaja veti sillan Sahasaarten puolelle kiinnitettäväksi. Silta ankkuroitiin keskikohdasta siten, että se voitiin avata laivoille.

Saha lopetti toimintansa vuonna 1955. Sahasaarilla olleet rakennukset purettiin ja maasto tasattiin. Alue maisemoitiin metsäistutuksin. Mäntysaarelle istutettiin mäntyjä ja Kaunissaarelle kuusia, mäntyjä ja koivuja. Laajasta sahatoiminnasta jäi jäljelle vain saarten rantojen paaluvahvistukset ja jäänteet sahan konttorin puistosta. Maaperään jäi sahalla käytettyjä myrkyllisiä kyllästysaineita.

Suurin osa Sahasaarista on keinotekoisesti rakennettua ja tulvanalaista rantalehtoa. Puusto on pääosin nuorta, alle 50-vuotiasta koivikkoa. Kahden eteläisimmän saaren puustolle tehtiin ensiharvennus vuonna 2004. Kaunissaarella on muutamia hopeapajuja jäänteinä pienestä konttorin puistosta. Furuholmenilla on maastossa säilynyt kiskojen linjat ja osia puutavaran kuljetusvaunujen kääntöpöydistä. Sahasaarella on jälkiä retkeilystä ja leiripaikoista. Niiden käyttö näyttää vaihtelevan ja ajoittain joudutaan paikkoja siivoamaan.

Rantojen puupaalutukset ovat huonossa kunnossa. Saarten itälaidalla on puutavaran uittoon liittyneitä kanavia rehevine rantapensaikoineen. Kanavan päälle kaatuneet puut on poistettu, jotta kanavien läpi voi meloa.

Alue on linnustoltaan monipuolinen ja liittyy itäpuolelta Porvoonjoen suiston – Stensbölen Natura 2000 -alueeseen. Runsas lehtilahopuusto, kolopuut ja itärannan tiheiköt ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeitä ja pinta-alaltaan riittäviä ylläpitämään isompia populaatioita.

Erityiset arvot

Porvoon Sahasaaret ovat aikoinaan olleet merkittävän höyrysahan paikka. Maastossa on säilynyt kiinteinä jäännösinä vain muutama rakennuksen perustus, puutavaran kuljetusväylien pohjarakenteita ja puupaalutukset, jotka tukevat keinotekoisia rantoja. Alue on luonteeltaan hylätty ja villi. Sahasaarten arvoa laskee oleellisesti se, että maaperä on pilaantunutta, paalutukset ovat huonossa kunnossa ja alue on usein tulvan alla.

Uhkatekijät, herkkyys ja mahdollisuudet

Maaperässä ja merenpohjassa on pilaantuneita maita, joiden laatua ja sijaintia ei tunneta. Vanhat paaluperustukset ovat lahoja eivätkä kestä virkistyskäyttöä. Saaret ovat suurimmaksi osaksi alavia ja usein tulvan alla. Vain Mäntysaaren kukkula ja Kaunissaareen korkein kohta ovat korkeudeltaan yli 3 metriä meren pinnasta. Saarilla voi kokea villiintynyttä luontoa ja löytää merkkejä vanhasta teollisuudesta. Ne tarjoavat omaehtoisen toiminnan paikkoja.

Internetkyselyn toiveet käytöstä

Sahasaaret nähdään hienona retkipaikkana, villinä entisenä teollisuusalueena. Pilaantunut maa ja lahot paalutukset kuitenkin epäilyttävät. Saarten välissä on jännittävää meloa, mutta sinne eivät veneettömät pääse. Saarille ehdotetaan maisemanhoitoa, muutamien polkujen raivausta ja paalureunusten korjaamista tai poistamista. Yksi ehdottaa saarille laavua ja tulentekopaikkaa, toinen pikkumökkien kesäsaarta ja neljä leirintäaluetta, kioskia ja uimapaikkaa.

”Olisi kiva retkeillä täällä mutta nykyisellään saariin ei tee mieli edes rantautua. Estääkö saastunut maa raivaamisen, luontopolun ja kyltityksen?”

Yleiskaava

Alueella ei ole asemakaavaa. Yleiskaavassa Sahasaaret ovat viheraluetta, jonka käyttöä suunniteltaessa on otettava huomioon alueen kulttuurihistorialliset arvot. Alueella on pilaantuneita maita.

Käyttösuunnitelma ja rajoitukset

Pilaantuneiden maiden ja rantojen paalutuksen huonon kunnan vuoksi alue ei ole turvallinen eikä sinne voi ohjata toimintaa. Tulvavaara ja pilaantuneet maat saarilla ja niiden ympäristössä meren pohjalla rajoittavat alueen kehittämismahdollisuuksia. Saarella ei ole

suotavaa keräillä sieniä, koska sieniin saattaa kertyä haitallisia aineita. Pilaantuneet maat tulee selvittää, ennen kuin alueelle voidaan suunnitella toimintoja.

Hoidon tavoitteet

Sahasaarten tiheää nuorta puustoa ja rantapensaikkoa voidaan paikoin harventaa, jotta rannoilla voi käydä retkellä ja kanaalissa voi meloa.